

Kan kunst kurere? Ja, mener flere lande, der eksperimenterer med kulturklippekort

Zetland 24. oktober 2016 Kunst, Debat & Viden

Lande som Sverige, Brasilien, Italien og Danmark eksperimenterer med gratis kultur til borgerne imod blandt andet sygdom og radikaliserings. Illustration: Benny Box

Af TORBEN SANGILD

Torben Sangild er optaget af verden omkring os, af kunst, viden og de diskussioner i samfundet, hvor de store ideologier kommer til syne – eller er blevet glemt.

DERFOR SKAL DU LÆSE DENNE HISTORIE

Kan kunst, musik og litteratur give de fattige et bedre liv, forhindre radikaliserings blandt de unge og helbrede de syge? Det peger flere forsøg på, og det mener myndighederne i flere lande, som donerer kultur direkte til borgerne. I Danmark er der allerede forsøg med kultur på recept, og Alternativet arbejder for et kulturklippekort mod radikaliserings. Vi gennemgår nogle af de vigtigste tiltag.

Kultur er godt. Det er de fleste enige om. Man får udvidet sin horisont af at læse bøger, se teater, høre musik og så videre. Og endnu mere af selv at udøve kreative håndværk såsom at skrive eller lære at spille et instrument. Kunsten kan skabe både udsyn og sammenhængskraft, give eksistentielle dybder og fremprovokere diskussioner, udvide vores følelsesrepertoire og give os mulighed for at sætte os ind i andre menneskers liv, herunder mennesker fra andre epoker, sociale lag og kulturer. Sådan helt generelt og ideelt.

Men er kultur så effektivt, at det kan helbrede de syge, løfte de socialt udsatte ud af deres elendighed og modvirke terror? Det er der en del, som mener, og der er også forskning, der bakker op om disse effekter, især på sundhedsområdet, hvor der er positive resultater i forhold til behandling af angst, depression, stress og også rent fysiske sygdomme.

Alternativet mener det også. Partiet har derfor foreslået et såkaldt kulturklippekort mod radikaliserings, og kunst på recept til de syge – rundt om i verden er der desuden godt gang i initiativer, hvor man donerer kunst til de trængende.

Det kan godt gibe i én, når man som jeg sætter kunsten så højt, at den ikke må blive et rent instrument til at opnå en bestemt effekt, men har værdi som sanselig erkendelse i sin egen ret. Men hvis det virkelig kan hjælpe, skal man måske lige lægge sine fine fornemmelser væk og give det en chance. Lad os kigge på, hvad der sker såvel i Danmark som ude i verden på dette felt.

1. Kultur doneret til de fattige

I Brasilien indførte den populære kulturminister Marta Suplicy i 2013 et kulturkort til lavtlønnede. Denne Vale-Cultura giver alle, som tjener under 8.500 kroner om måneden, et personligt kulturforbrugskort via deres arbejdsgiver. Arbejdsløse, pensionister og så videre er altså ikke med i ordningen. Og ikke alle virksomheder har tilmeldt sig den, selv om den ikke koster dem noget.

For de 125 kroner, man modtager gennem kulturkortet hver måned, kan man købe bøger, dvd'er, billetter til koncerter, forestillinger eller museer. Men man kan også vælge at bruge dem på aviser og blade eller på kreative aftenskolekurser, så det er et meget bredt kulturbegreb, der er tale om.

Idéen er tredobbelt: at støtte de lavtlønnede, at øge den kulturelle dannelse og at styrke kulturinstitutionerne og kulturindustrien. Kritikere peger på, at den sidste effekt i praksis er den eneste sikre, fordi kulturel dannelse ikke kommer af, at man bare får noget gratis. Man skal for eksempel have styrket sit kendskab til kulturen i skolerne, ellers nytter det ikke, lyder argumentet. Basalt set er der en mulighed for, at folk bare forbruger mere af den kultur, de i forvejen dyrker (underforstået: kommerciel massekultur) og dermed ikke udvider deres horisont.

En undersøgelse fra juni 2016 viser, at programmet har en positiv effekt for livskvaliteten hos dem, der bruger det, og at det har styrket den økonomiske vækst i kulturektoren markant.

Men programmet er i fare. Brasilien er i krise på grund af såvel økonomiske problemer som politiske skandaler. Samtidig har den nuværende borgerlige regering et køligt forhold til ordningen og til statslige fattigdomstiltag i det hele taget. I 2016 blev kulturministeriet nedlagt og kulturen lagt ind under undervisningsministeriet. Efter en måned blev ministeriet dog genoprettet på grund af massive protester – nu med et skræbebudget. Vale-Cultura-ordningen eksisterer dog stadig i et ellers udsultet kulturministerium.

Dette argument fremføres af den brasilianske kulturforsker Paulo Miguez til Politikens Jens Lenler den 18/5-2014 i artiklen "Ekspert: Penge er ikke kulturel kapital"

Bonusinfo. I Nordjylland har man indlagt musik og meditative lydlandskaber i ambulancerne, hvilket skal berolige patienterne på den stressede vej til hospitalet.

Undersøgelsen kan læses her: Economic impacts of the Vale-Cultura (culture voucher): a computable general equilibrium model. Fra 19th International Conference on Cultural Economics, 2016. Kan downloades som PDF her

2. Kultur doneret til de unge

For et par uger siden meddelte Italiens premierminister, Matteo Renzi, at alle, der fyldte 18 år i 2016, ville få doneret et engangsbeløb på 3.700 kroner, som udelukkende kan bruges på 'levende' kulturoplevelser. Det betyder, at det ikke gælder internetstreaming og -download, men noget med at lette rumpetten og komme ud i teateret, i biffen eller i boghandelen.

Man bruger appen 18app efter at have registreret sig, og ordningen gælder alle med opholdstilladelse, ikke kun italienske statsborgere. Det er nemlig idéen, at det skal dæmme op for radikaliserings og terrorisme blandt muslimske indvandrere ved at styrke den kulturelle integration og kendskabet til kulturarven. Som Renzi sagde, da han præsenterede tiltaget: "Hvis de forestiller sig frygt, så svarer vi igen med kultur. De ødelægger statuer, vi elsker kunsten. De ødelægger bøger, vi er bibliotekernes land. Vi opgiver aldrig vores måde at leve på."

Partiet Alternativet har nu foreslået, at Danmark gør præcis det samme som Italien, endda med samme beløb på 3.700 kroner, hvilket vil koste 260 millioner ekstra på kulturbudgettet. Kulturminister Bertel Haarder ser positivt på idéen om at bruge kultur som integrationsmiddel for unge mennesker, men understreger for det første, at det ikke har nogen gang på jord med den nuværende regerings sparepolitik, og for det andet, at Italiens kulturpolitiske situationer er en helt anden: Italien er det land i EU, der bruger færrest penge på kultur i forhold til BNP, og kulturelle tilbud er generelt dyrere i Italien, mens vi i Danmark har integrationsfremmende elementer som højskoler, efterskoler, fri entré på museer og snart også Bertel Haarders egen Danmarkskanon. Kulturministeren går endda så vidt som til at kalde Italien for et kulturelt uland.

Da det italienske tiltag er helt nyt, er der ingen registrerede erfaringer med det endnu. Kritikere peger på, at man hellere skulle sætte penge af til de nedslidte skoler. Andre peger på, at ordningen er endnu et forsøg på at omgås EU's vækst- og stabilitetspagt, der sætter grænser for statsbudgetterne, idet Italien forsøger at undtage kultur og kulturarv fra begrænsningerne.

Der er en del eksempler på mønsterbrydere, der ændrede livsbane ved mødet med bøger og kultur, så der er ingen tvivl om, at kunsten kan have en afgørende effekt på enkeltindivider, men hvor stor effekten er på unge som sådan, kan være svært at vurdere. Som Bertel Haarder siger: Det er ikke sikkert, at de hårdkogte typer, der er i et kriminelt miljø, eller som er tilbøjelige til at begå terror, er særligt modtagelige over for at lade nye kulturelle horisonter ændre deres livsbane. Det er nok de færreste bandemedlemmer, der bryder med deres miljø, fordi de har været i biffen og se Klassefesten 3. Men måske kan en sådan ordning alligevel betyde noget for nogle af de potentielle Yahya Hassaner og Ahmed Akkarier derude.

Bonusinfo. Syddansk Musikkonservatorium spiller for lymfekræftpatienter som en del af deres restitution. Patienten vælger repertoire.

Denne kritik udfoldes af DR's udlandsredaktør Niels Kvale her

Se interviewet med Bertel Haarder på DR's hjemmeside

3. Kultur doneret til de syge

I Alternativets partiprogram står der som en af de kulturpolitiske mærkesager, at "Alternativet ønsker at eksperimentere med at give kultur på recept til mennesker, der befinder sig i en særlig sårbar livssituation." Der henvises til forsøg i Helsingborg og på Bornholm og foreslås en forsøgsordning med tre kommuner.

I Helsingborg Kommune i Sverige indledte man i 2010 et forsøg med titlen 'kultur på recept', hvor langtidssygemeldte og socialt hårdt ramte patienter med eksempelvis alvorlig stress, depression, angst og kroniske smerter fik kulturoplevelser som en del af deres behandling. Der indgik blandt andet korsang, udstillingsbesøg, arkitekturvandring og læsegrupper i disse forløb. Mange af patienterne var så hårdt belastede, at de ikke kom ud længere, men nu var det en del af behandlingen. Og resultaterne var lovende: Mange patienter har fået det bedre og tilskriver det disse forløb. Ordningen er nu udbredt til hele Skåne-regionen. Der var dog ingen kontrolgruppe at sammenligne med, så et strengt videnskabeligt forsøg er der ikke tale om.

Den slags forsøg findes der dog en del af rundt om i verden, og det er nærmest et faktum, at kunstnerisk stimulering kan hjælpe en helbredelse på vej. Altså ikke sådan at kunst selv helbreder sygdomme, men den kan påviseligt styrke helbredelsen, gøre sygdomsforløbet kortere, smerterne mindre og livskvaliteten markant bedre, hvilket er essentielt, når vi taler om disse lidelser. Ifølge forsker Anita Jensen, der beskæftiger sig med krydsfeltet mellem kunst og sundhed, er Danmark langt bagud, når det kommer til at anerkende effekten af kulturelle programmer for patienter.

I mange andre lande, blandt andet Finland, USA og Storbritannien, er kultur mere udbredt som en del af behandlingen – i Storbritannien endda som en tilvalgsdel af lægeuddannelsen, hvor lægerne uddanner sig i at lede kreative workshops i eksempelvis poesi og croquistegning.

Det er ikke kun Alternativet, der har ønsket at gøre noget lignende i Danmark. Et folketingsflertal har nu besluttet, at fire danske kommuner skal lave en forsøgsordning svarende til den i Helsingborg med en samlet bevilling på syv millioner fra Sundhedsstyrelsen. Man har endda som en tilsyneladende hommage til Helsingborg tildelt bevillingen til fire kommuner, hvis navn alle ender på -borg: Nyborg, Vordingborg, Silkeborg og Aalborg.

Her kan patienter, som har været sygemeldt i mere end otte uger med "let til moderat depression, stress og angst", indgå i et 10-ugers-forløb med kulturoplevelser svarende til dem i det svenske forsøg. De første patienter vil nyde godt af ordningen i januar 2017.

Derudover eksisterer der allerede en masse lokale tiltag rundt omkring på hospitaler, biblioteker og museer med læsegrupper, dans, kunstworkshops, musikterapi og to steder noget så specielt som korsang for folk med lungesygdomme.

Bonusinfo. Det Ny Universitetshospital i Aarhus har et kunstbibliotek med billedkunstværker, patienterne kan låne mens de er indlagt.

Her er en nyere forskningsrapport, der opregner alle tiltag rundt omkring i Danmark

For en oversigt over dette felt se denne nye rapport fra Aalborg Universitet her

Se Alternativets kulturpolitiske partiprogram her

Vi har det med at betragte kulturen som flødeskummet på lagkagen, som dét, der er råd til, når de basale, materielle og kropslige behov er dækket – både på samfundsniveau og for den enkelte. Men hvis ens sociale muligheder og helbred kan påvirkes essentielt af kulturelle oplevelser, så er det måske på tide at vurdere det anderledes. Som en kraft, der kan mere end underholde den mætte og give nydelse til den finkulturelle feinschmecker.

Social- og sundhedseffekten må dog aldrig blive målestokken for kunstnerisk værdi som sådan. Kunsten vil fortsat skulle have en både kritisk og eksistentiel rolle. Udfordre vores forestillinger, pege på ømme punkter i samfundets anatomi, være et sted for sanselig fryd, eftertanke og eksperiment. At den så også kan bruges som en effektiv mikstur i visse sammenhænge, det er bare en bonus.